

A teď:
Myši Natalie
Mooshabrové
Delirium tremens
o 20 obrazech

režie: Jan Antonín Pitínský

3. díl projektu Smějící se bestie

DUHA V BRNĚ
DIVADLO HUSA NA PROVÁZKU
46. SEZONA 2013-2014

SMĚJÍCÍ SE
BESTIE

A ted:
Myši Natalie
Mooshabrové
Delirium tremens
o 20 obrazech

Autor: **Ladislav Fuks**

Scénář: **Petr Maška**

Režie: **Jan Antonín Pitínský**

Asistent režie: **Petr Kubala**

Spolupráce na scénáři: **Amos Jakš** a **Miroslav Oščátka**

Dramaturgie: **Miroslav Oščátka**

Scéna: **Virgilius Cíkl**

(s mírnou pomocí učedlníka **Petra Hynka**)

Kostýmy: **Tomáš Kypta**

Hudba: **Richard Dvořák** (a Ladislav Fuks)

Pohybová spolupráce: **Sergej Sanža**

Osoby a obsazení:

Ivana Hloužková / Natalie Mooshabrová

Růžena Dvořáková / Nabule Mooshabrová, Steinhägerová

Tomáš Sýkora / Wezr Mooshabr

Jan Kolařík / Člověk černý pes, Steinhäger

Kateřina Jebavá / Správcová Kralcová

Nicole Maláčová nebo **Andrea Horská** / Paní Eichenkranzová

Gabriela Štefanová / Paní Linpecková

Viktor Králíček / Mladý Faber

Jan Frey / Mladý Eichenkranz

Florian Synák / Mladý Linpeck

Dominick Benedikt / Oberon Felsach mladší

Vladimír Hauser / Student Baar, Policejní inspektor, První policista, Třetí policista, Druhý tajný,
První hrobník, Pan Landl

Ondřej Jiráček / Student Rolsberg, Mladík v uniformě, Druhý policista, Čtvrtý policista, První tajný,
Druhý hrobník, Pan Smirsch

Pavčina Vaňková / Paní Knorringová z Péče

Jožka Králík / Zedník Laichbach, Lékárník

Pavel Zatloukal / Oberon Felsach starší

Věra Pochylá / Máry Capricorna

Dále vystoupí: Myši, svatebčané, smuteční hosté, pěvecký sbor a hvězdolety

Inspice: Kateřina Jája Miklínová

Nápověda: Petr Kubala

Premiéra 7. června 2014 ve Velkém sále DHNP.

3. díl projektu DHNP „Smějící se bestie“

Ladislav FUKS

* 24. 9. 1923, Praha

† 19. 8. 1994, Praha

prozaik

Pochází z rodiny policejního úředníka. Po maturitě na gymnáziu v Truhlářské ulici (1942) byl totálně nasazen na správě statků v Hodoníně. 1945–49 studoval filozofii, psychologii, dějiny umění a pedagogiku na FF UK v Praze. Poté pracoval v papírenském průmyslu v Bělé pod Bezdězem a v Praze, 1955–59 byl odborným pracovníkem Státní památkové správy v Praze a do 1963 Národní galerie. Později se věnoval pouze literatuře. Pro jeho tvorbu měly význam delší pobyty ve Vídni v 70. letech.

Autor především psychologické prózy s tématem úzkosti člověka ohrožovaného nesvobodou a násilím. Většina jeho díla je autobiografická, často skrytě - téměř všemi jeho knihami prochází figura senzitivního, slabého hochy, žijícího ve svém vnitřním světě a toužícího po citovém přátelství. Právě tato stále se vracející postava trpícího a mučeného chlapce má silnou míru autobiografičnosti. Fuksovo dílo je někdy také autobiografickou travestií – např. *Vévodkyně a kuchařka*. Fuks je ve svém díle též mistrem masky, jinotajů a náznaků, k čemuž byl jako homosexuál přirozeně donucen dobou, v níž žil a tvořil. Ve svých knihách se také často dopouští jen těžko odhalitelných žertů a se svými čtenáři nejednou hraje rafinovanou hru, která mnohým z nich zůstane neodhalena.

A ted:
*Myši Natalie
Mooshabrové
Delirium tremens
o 20 obrazech*

- Pan Theodor Mundstock*, 1963 – psychologický román
Mí černoulasí bratři, 1964 – sbírka šesti povídek
Variace na temnou strunu, 1966 – autobiografický román
Spalovač mrtvol, 1967
– groteskní psychologická hororová novela
Myši Natálie Mooshabrové, 1970
– román se znaky hororového příběhu
Příběh kriminálního rady, 1971 – psychologický román
Oslovení z tmy, 1972 – novela s prvky záhady a tajemství
Nebožtíci na bále, 1972 – maloměstská fraška
Návrat z žitného pole, 1974 – dílo o poúnorové emigraci
Mrtvý v podchodu, 1976 – detektivní román s motivem vražd
Pasáček z doliny, 1977
– baladicky laděné dílo z prostředí východního Slovenska
Křišťálový pantoflíček, 1978
– idylické vyprávění o dětství Julia Fučíka
Obraz Martina Blaskowitze, 1980
– novela o problému mravnosti
Vévodkyně a kuchařka, 1983 – rozsáhlý historický román
Moje zrcadlo, 1995
– paměti, vyšly posmrtně, spoluautor Jiří Tušl
- Kromě výše uvedených děl je Ladislav Fuks také autorem několika kratších povídek. Byly vydány ve sbírkách:
Smrt morčete, 1969
Cesta do zaslíbené země, 1991

JAN ANTONÍN PITÍNSKÝ

* 1955

Vlastním jménem Zdeněk Petrželka; český spisovatel, básník, dramatik a divadelní režisér. Patří k nejvýraznějším zjevům současného českého divadelnictví. Divadelní vzdělání získal J. A. Pitínský v letech 1978–81, kdy byl inspicientem Divadla na provázku. Možnost být na zkouškách režisérů zakladatelské generace tohoto divadla — Petera Scherhaufera, Evy Tálské a Zdeňka Pospíšila poskytla absolventu knihovnické nástavby evidentně lepší divadelní základy, než jaké přinášelo tehdejší divadelní školství. U Evy Tálské byl např. u zkoušení inscenace *Markéta Lazarová*, u Petera Scherhaufera u *Vesny národů*, *Dámy s kaméliemi 79*, pro Scherhaufera připravil první verzi scénáře podle Dostojevského *Bratři Karamazových* (uváděno pod názvem *Karamazovci*, Pitínský si tu několikrát zahrál Aljošu), u Zdeňka Pospíšila např. v *Bramborovém dni* nebo *Dlouhé cestě*. Dále už šel vlastní cestou, založil vlastní generační seskupení Tak-tak (*Lyrické agrese*) a Ochotnický kroužek (*Amerika, Ananas, Matka*, atd.). Stal se spoluzakladatelem projektu Kabinet múz, byl režisérem HaDivadla a potom se vydal na dlouhou cestu napříč českými, moravskými i slovenskými divadly, během které několikrát získal ocenění za nejlepší inscenaci roku (*Sestra úzkost* v Dejvickém divadle, *Job*

A ted:
*Myši Natalie
Mooshabrové
Delirium tremens
o 20 obrazech*

v HaDivadle, *Ritter, Dene, Voss a Divadelník* v Divadle Na zábradlí, opera *Dido a Aeneas* v Divadle J. K. Tyla v Plzni) a fascinoval mimořádnými inscenacemi, z nichž zmiňme alespoň: *Touha stát se indiánem* (Marta, studio JAMU), *Její pastorkyňa*, *Smrt Hippodamie*, *Rok na vsi* (Městské divadlo Zlín), *Maryša, Markéta Lazarová, Tristan a Isolda, Radúz a Mahulena* (Národní divadlo, Praha), *Příhody lišky Bystroušky*, *Bratři Karamazovi* (Slovácké divadlo v Uherském Hradišti), *Nora* (Divadlo v 7 a půl, Brno), *Rosmersholm* (Národní divadlo, Brno), *Renata Kalenská — Lidové noviny* (HaDivadlo), *Marné tázání nebes* (Divadlo Archa, Praha), *Vějíř s broskvovými květy* (Divadlo v Dlouhé, Praha), *Komora — Posledná cesta do Bee* (Divadlo Stoka, Bratislava), *Romeo a Julie* (Divadlo Astorka, Bratislava), *Maryša* (Národně divadlo, Bratislava). V Divadle Husa na provázku v minulých letech nastudoval například *Hvězdy nad Baltimore*, *Evangelium podle sv. Lukáše* či *Hordubal* (*Ach, stůl, židle, světlo a sloup*).

Tomáš Weiss

Nelehký úděl doktora Fukse

(...) „*Slabost není hřích a síla není zásluha. Slabost je úděl, jakkoli nikoho nezavazuje povinnosti se jí vzpírat,*“ napsal spisovatel Věroslav Mertl ve vzpomínce na kolegu Ladislava Fukse. Věděl, co říká. Muž, který se proslavil prózami Pan Theodor Mundstock a Spalovač mrtvol, byl totiž stejně tak geniálním spisovatelem jako slabošským podivínem. (...)

Okolnosti smrti někdy v mrazivé zkratce shrnou celý život a dílo nebožtíka. Jeden z největších českých prozaiků 20. století ležel v srpnu 1994 mrtvý ve svém bytě dva dny, než ho našel člověk, který mu nosil poštu. Totálně osamělý a špatně pohyblivý spisovatel tu pomalu umíral několik let.

Celá devadesátá léta už vlastně nic nepsal, protože nemohl. Nad posledním rozepsaným rukopisem Paměti Lucy Férové mu došlo, že pamatovat si kompozici příběhu je pro něj čím dál obtížnější. Na úporné naléhání svého důvěrníka, ceremoniáře a sekretáře Jiřího Tušla nakonec začal spolupracovat na svých životních vzpomínkách. Nesnášel ale mikrofon a jakékoli nepřipravené projevy, takže jedinou možností bylo nechat mu je napsat. Tušlova zakázka ho vlastně přinutila žít o něco déle. Celková sešlost a únava ale byly nakonec silnější. Paměti nazvané *Moje zrcadlo* (1995) musel editor dokončit až po spisovatelově smrti.

PhDr. Ladislav Fuks, spisovatel, jak stálo obřadně na jeho vizitkách, se svou podivností vymaňoval ze společnosti od dětství. Jemný a přecitlivělý chlapec byl vychováván v rodině přísného policejního rady. Lépe než v kolektivu se cítil sám na hřbitově, kdy si mohl v klidu číst. Rané projevy homosexuality, která ho celý život bičovala, skrýval, jak mohl. K frustrujícímu pocitu jinakosti a nepatřičnosti se za druhé světové války přidává i obrovský existenciální strach – kdo je jiný, než žádají normy, bude zlikvidován. Vše názorně viděl na osudech svých židovských spolužáků. Vydělenost židů mu splýnula s cejchem homosexuála tak, že jako málokterý gój dokázal detailně popsat duši lidí označených za protektorátu Davidovou hvězdou. Homosexualita mu přinášela trauma i jako věřícímu – celý život byl velmi silně a velmi tajně věřící katolík. A jako by toho nebylo dost, ve Fuksově rodině se dědičně vyskytovala skleróza a schizofrenie. Spisovatel tvrdil, že on sám si zdravý rozum uchránil intenzivním samostudiem psychologie a psychiatrie. Málokdo věděl, že ve svém temném bytě, připomínajícím podle svědků něco mezi zámečným pokojem, pouťovou střelnicí a vetešnictvím, dlouhá léta žil se svojí psychicky nemocnou matkou, kterou odmítal dát do ústavu a která mu obřadně říkala „pane doktore“. „Vůbec jsem to netušil, a to jsem byl u Fukse na návštěvě dost často. Jednou se otevřely dveře jednoho z pokojů a tam, ve staré noční košili a s rozčuchanými bílými vlasy, stála žena s nepřičetným pohledem. Výjev jako z Hitchcocka,“ vzpomíná Jiří Tušl na nečekané setkání. K dokreslení atmosféry ještě dodejme, že bytem zněly bez přestání árie z italských oper, občas střídané znělkou Večerníčku, který pan doktor pravidelně sledoval.

Fuks si jako sebeobranu před zranitelností a strachem zákonitě vytvořil svůj uzavřený mikrosvět. Ten podporoval jeho fantazii, trpělivost a pečlivost při psaní. V samotě knihoven a depozitářů si začal absolvent filozofické fakulty skicovat první povídky. Poměrně pozdě tak při práci kunsthistorika začal trénovat všechny svoje pozdější přednosti – bohatý jazyk, podivuhodný námět a umění vystavět atmosféru plnou hmatatelné tísně a úzkosti. Výsledkem byl zcela originální literární rukopis, který z Fukse v roce 1963 knihou Pan Theodor Mundstock udělal přes noc slavného evropského spisovatele. Už pět let poté ho němečtí kolegové navrhli na Nobelovu cenu, jeho prózy byly časem přeloženy do dvanácti jazyků a o zfilmování se ucházeli mimo jiné Charlie Chaplin a Roman Polanski.

Rubem Fuksova strachu z okolního světa ovšem bylo, že se spisovatel v osobním a občanském životě dostal zcela mimo realitu. Co mu kdo nezařídil, to nedovedl nebo nezvládl. Tragikomickým příkladem je jeho pokus o emigraci do Itálie v 60. letech. Tady se Fuks chtěl zbavit své homosexuality alespoň společensky – sňatkem s Italkou z vysoce postavené rodiny. Giuliana Limiti byla prestižní členkou Italské komunistické strany a zdravotní novomanželům poslal do katedrály plné hostů dokonce sám papež. Už po několika týdnech, v nichž se žena po Fuksově marně dožadovala plnění manželských povinností v loži, ale uprchl spisovatel zpátky do Prahy a schoval se před ní v psychiatrické léčebně.

Neschopnost postavit se osudu čelem se projevila i v následujících normalizačních desetiletích, kdy v protikomunistickém disentu zdomácněl slogan „jednotka předposranosti rovná se 1 fuks“. Strach z vlastní zranitelnosti a úniky před konfrontací, přesvědčení, že vzpoura je marná, totální dezorientace v politické situaci a neovladatelná touha stát se hojně vydávaným spisovatelem dovedla Fukse k servilnímu chování vůči moci. Jako evropsky uznávaného literáta ho začala komunistická propaganda používat, kde se jí to hodilo, a Fuks zadání plnil. Tu promluvil v televizi před sjezdem KSČ, tu napsal článek o volbách či spartakiádě. Částečně na politickou objednávku napsal nebo přepracoval v 70. letech tři romány – například Křišťálový pantoflíček pojednávající o dětství Julia Fučíka. Mnozí to chápali jako zradu literatury, lidé kolem Ladislava Fukse ale tvrdí, že on takovému pohrdání do konce života neporozuměl.

Stejně tak nerozuměl ani změnám po listopadu 1989. Jeho zdravotní a psychický stav se stále zhoršovaly, peníze docházely a v Českém spisovateli mu řekli, že s vydáváním jeho knih teď musí počkat, protože na řadě jsou jiní. V bytě ho občas navštívil nějaký novinář – rozhovor se však vždy brzo stočil na jeho posluhování režimu. Autor, který ještě v roce 1993 čekal k 70. narozeninám titul národní umělec a nechtěl si nechat vymluvit, že nic takového už neexistuje, byl nakonec rád, když si na jeho jubileum vzpomnělo pár přátel a vzali ho do města na skleničku. Jeho dílo ale zatím žilo dál – tentýž rok na divadelním festivalu v Avignonu slavilo obrovský úspěch nastudování Pana Theodora Mundstocka režisérem Bruno Boeglinem. Podle recenzí ve francouzsky mluvících zemích šlo o hit sezóny a někteří recenzenti se ptali, zda autor vůbec ještě žije. (...)

Tomáš Weiss, Respekt

Buffo

„V italštině vyšly Myši Natalie Mooshabrové s mým svolením u milánského Garzantiho pod jiným názvem: “Una buffa triste vecchina”. Triste vecchina znamená v italštině smutná stařena a to je v pořádku, ale rozhodující je slovo buffa. Buffo značí něco jako žertovný, komický, šprýmařský, ale také šaškovitý, paňácovský, klaunovský, fraškovitý ba až směšný. V češtině cítíme u těchto slov různé posuny, je to i otázka synonym.

To však neznamená, že se synonyma jedné řeči předkládají do jiné vždy adekvátně. Má italská překladatelka vysvětlila tento název i jako Jedna komická smutná stařena.

Myši Natalie Mooshabrové jsou vlastně tragickým dramatem, otřesnou osudovou tragédií ústřední postavy děje, která ve svém průběhu dojíhá a na samý konec i pointou vyvolává nejen překvapení, ale i skutečný žal, zármutek a lítost. Všechny tyto polohy v té či oné míře utkvívají v osobitosti paní Mooshabrové, jen užití přívlastku “šaškovitý”, “paňácovský” by bylo vadné, tohle v podstatě pravé povahy paní Mooshabrové není. Nemohl jsem zvolit lepší motto knihy než toto: *Když je dům hotov, pán umírá.*”

Mysterium lidské duše

Ošcatka k románu Ladislava Fukse

Vyjma hlubinného psychoanalytického základu knihy a kromě skvostné analýzy zla a jedinečného obrazu totalitní společnosti, jež jsou nasnadě, se jedná také o hluboce katolický román. Román plný katolické obraznosti, víry a mystiky: všechny ty hřbitovy, celý ten stín smrti, který se nade všemi a nad vším vznáší, jsou napájeny z tohoto pramene.

Stav společnosti a celý hrůzyplný děj románu je jakýsi tanec nad propastí. Tanec smrti. Proto se prakticky v průběhu celého děje kdesi v pozadí nacvičuje Requiem, o němž nikdo neví, kdy bude mít premiéru. Výslovně se zde přitom mluví o Dies irae – Dni hněvu. „Ta hrůza na konec,” říká paní Knorringová (píše Fuks). Jako by monumentální hudební skladba (úchvatné Requiem) byla částečně jakýmsi symbolem Soudného dne – ani u Soudného dne nevíme, kdy přijde, kdy bude mít svou „premiéru”.

Především však jde ze všeho nejvíc o román, který v hlubokých spodních tónech vypovídá o tajuplnosti lidské duše. O její neproniknutelnosti. O její posvátnosti. Různí literární kritici a analytici hovoří o identitě paní Mooshabrové i ostatních postav, které se více či méně skrývají. Možná se slovo identita dokonce objevuje i v románu, ve skutečnosti ale Fuksův román od začátku do konce mluví o lidské duši. Kdo je paní Natalie Mooshabrová? Co celý život hraje? Dá se to vůbec poznat? Ví to její okolí? Ví to všudypřítomný a neustále čmuchající a slídící policejní aparát? Ví to ona sama? Ovšemže ne! Sám vypravěč při-

běhu několikrát (často hned na počátku kapitoly) výslovně zdůrazňuje, že se nedá zjistit, co si Natalie Mooshabrová myslela, kudy se ubíraly její plány a pocity, její touhy či co vlastně připravuje...

Nebohá paní Mooshabrová celý život hraje hru – s ostatními, a možná i sama se sebou (ať již vědomě či nevědomě). Lidská duše je záhada. Je to hlubina. Je to nepostižitelné, leč fascinující fluidum. Mysterium lidské duše. Lidská duše, nitro člověka je od počátku až do samého konce obestřeno Tajemstvím. A toto Tajemství plně neodhalí ani vidoucí lidé – ani geniální a prozřetelný mladík Oberon Felsach. Jeho znalost toho, co se stalo v Lese, je sice obdivuhodná, a vede k usvědčení identity Natalie Mooshabrové, ale v žádném případě neodhaluje vše. Není to klíč k její duši, která zůstává zahalená tajemstvím. Je to pouze nahlédnutí za Oponu, které vyvolává zvědavost a další otázky. Lidskou duši může poznat jen Všemohoucí. Jedině Bůh a nikdo jiný. Jen On může také člověka soudit – jeho život i jeho skutky.

V neposlední řadě musíme zmínit, že do paní Mooshabrové je zakletý také samotný Ladislav Fuks a jeho traumata a prokletí – ať už je to jeho homosexualita, jeho postoj k režimu či k lidem, kteří se postavili proti komunistické zvlí a dívají se na Fukse skrz prsty. Kolik asi lidí Fukse soudilo a vyslovovalo o něm své odsudky a soudy?! A to z obou znepřátelených stran – jak ze strany totalitního režimu, tak ze strany disentu. Fuks byl odsouzen k obrovské samotě, ocitl se mimo jakoukoliv pospolitost a komunitu. Uzavřel se do své samoty a neustále byl nucen hrát svou hru, podivnou a smutnou roli – před ostatními i sám před sebou. Do paní Mooshabrové je zaklet a schován sám Fuks jako do skrýše. Je to jeho třináctá komnata. Nikdo nedokáže nahlédnout, proč člověk jedná tak, jak jedná – a nikdo jej nemůže soudit.

A to je také úloha Requiem a Dies irae, které se v závěru románu vznáší nad postavami i nad čtenáři jako memento. Memento mori. Ano, přijde Den zúčtování. A každý z nás se bude muset vyznat pouze před Bohem...